

O'ZBEK SHE'RIYATI VA MILLIY RUHIYAT

*Jizzax davlat pedagogika universiteti
filologiya fakulteti xorijiy til va adabiyoti: I
nqliz tili yo'nalishi 2-bosqich talabasi*

Tursunova Visola Behzod qizi

visolatursunova05@gmail.com

+998991947471

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek she'riyati milliy ruhiyatni shakllantirishdagi roli, uning tarixiy rivojlanishi va badiiy uslublari tahlil qilinadi. She'riyat milliy ma'naviyat, axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy hayotga ta'siri orqali o'quvchilarda milliy o'zlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Maqolada klassik va zamonaviy asarlar misolida o'zbek she'riyatining badiiy boyligi va milliy ruhiyatni shakllantirishdagi ahamiyati yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *o'zbek she'riyati, milliy ruhiyat, badiiy ifoda, klassik va zamonaviy asarlar, ma'naviyat, adabiy meros.*

Kirish

O'zbek she'riyati inson qalbining eng nozik tuyg'ularini, milliy ruhiyatni va ma'naviy qadriyatlarni ifodalashda muhim vosita hisoblanadi. U xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlar, orzu-intilishlari va ijtimoiy hayotini aks ettiradi. She'riyat milliy ruhiyatni shakllantirishda nafaqat san'at, balki ma'naviyat manbai sifatida xizmat qilgan.

Xalq she'riyati qadim zamonlardan buyon odamlarning hissiy va ma'naviy dunyosini boyitib kelgan. Dostonlar, qo'shiqlar, ruboiylar va xalq hikoyalari milliy qadriyatlarni avlodlar orasida yetkazish vositasi bo'lgan. Shu tariqa, o'zbek she'riyati milliy ruhiyatning asosi sifatida shakllangan.

Klassik davrda Alisher Navoiy, Mahmudxo'ja Behbudi va boshqa shoirlar asarlari orqali xalqning axloqiy qadriyatlari, shaxsiy fazilatlari va jamiyatning

ijtimoiy hayoti badiiy tarzda tasvirlangan. Zamonaviy davrda esa mustaqillik bilan birga yangi mavzular, shaxsiy kechinmalar va global muammolar ham she'riyatning tarkibiga kirdi. Shu bois o'zbek she'riyati milliy ruhiyatni shakllantirish va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lishni davom ettirmoqda.

She'riyatning tarixiy rivojlanishi

O'zbek she'riyati XIII asrdan boshlab boy tarixga ega bo'lib, turli davrlar davomida shakllangan. Klassik davrda she'riyat asosan xalq og'zaki ijodi va yozma manbalarga tayangan bo'lib, estetik va badiiy qadriyatlarni avlodlarga yetkazgan. Alisher Navoiy ijodi bu davrning eng yorqin namunasi hisoblanadi. Uning g'azallari, masnaviy asarlari va dostonlari milliy ruhiyatni tarbiyalash, insoniy fazilatlarni rivojlantirish va axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilish vazifasini bajargan.

XIX asr oxiri va XX asr boshlarida jadidchilik harakati bilan o'zbek she'riyati yangi shakl va mavzularni qabul qila boshladi. Shoirlar milliy o'zlikni saqlagan holda ijtimoiy va siyosiy haqiqatni yoritdi, zamonaviy tafakkur va ma'naviyatni oshirishga xizmat qildi. Mustaqillik davrida esa zamonaviy shoirlar shaxsiy kechinmalar, jamiyatdagi dolzarb muammolar va milliy qadriyatlarni uyg'unlashtirib, o'quvchilarga chuqur estetik va ma'naviy ta'sir ko'rsatadi.

She'riyat va milliy ruhiyat

She'riyat milliy ruhiyatni shakllantirishda nafaqat mazmun, balki badiiy ifoda orqali ham ta'sir ko'rsatadi. Shoir so'z orqali xalqning tarixiy tajribasini, axloqiy qadriyatlarini va ichki kechinmalarini o'quvchiga yetkazadi. Shu orqali o'quvchi milliy ruhiyatni anglaydi va uning shakllanishida faol ishtirok etadi.

Milliy ruhiyatni shakllantirishda she'riyatning badiiy vositalari muhim rol o'ynaydi. Metafora, tashbeh, epitet va musiqiy ohang yordamida she'riy asar o'quvchining hissiyotiga bevosita ta'sir qiladi. Shu tariqa she'riyat milliy o'zlikni anglash va qadrlashga yordam beradi.

Zamonaviy she'riyatda shaxsiy kechinmalar va global muammolar milliy ruhiyat bilan uyg'unlashadi. Bu uyg'unlik o'quvchida milliy qadriyatlarni chuqur tushunish va ularga hurmat bilan qarashni shakllantiradi. Shu bilan birga, she'riyat

jamiyat hayotidagi murakkabliklarni o'rganish va ijtimoiy tafakkur rivojida ham muhim vosita hisoblanadi.

Badiiy uslublar va she'riyatning estetik xususiyati

O'zbek she'riyatining eng muhim xususiyati uning badiiy ifodasi va estetik boyligidir. Klassik davr she'riyatida so'z san'ati, vazn va qofiya uyg'unligi o'quvchining hissiyotini uyg'otish, obrazlarni jonlantirish va milliy ruhiyatni tarbiyalashda muhim vosita bo'lgan. Shu bilan birga, metaforalar, tashbehlardan foydalanish asarga teranlik va chuqurlik bag'ishlagan.

Zamonaviy she'riyat esa badiiy eksperimentlar, yangi uslublar va innovatsion shakllar bilan boyitilgan. Shoirlar o'z asarlarida zamonaviy voqelikni, shaxsiy kechinmalarni va ijtimoiy muammolarni yangicha uslubda ifodalaydi. Shu tariqa, she'riyat milliy ruhiyatni shakllantirishda estetik, badiiy va ma'naviy jihatdan boy vosita bo'lib xizmat qiladi.

She'riyat tilining musiqiyliigi

She'riy nutqning eng muhim va o'ziga xos xususiyatlaridan biri uning musiqiyligidir. She'r o'quvchiga nafaqat mazmun orqali, balki ohang, ritm va tovush uyg'unligi orqali ham ta'sir ko'rsatadi. She'riyatda vazn va qofiya, ritmik tuzilma va ohang uyg'unligi birgalikda ishlaydi va natijada she'rning estetik ta'siri kuchayadi. Shu jihatdan musiqiylik she'riyatni boshqa adabiy janrlardan ajratib turuvchi eng muhim belgilaridan biridir.

Vazn she'rning ichki ritm va strukturaviy me'yorini belgilab, uning musiqiy ohangini shakllantiradi. Qofiya esa so'zlar orasidagi tovush uyg'unligini yaratib, o'quvchiga esda qoladigan musiqiy tasir bag'ishlaydi. Ritm va ohang esa satrlarning oqimi va tovushlarning uyg'unligi orqali o'quvchida kayfiyat uyg'otadi, uni ruhiy jihatdan ta'sir ostida qoldiradi. Shu bilan birga she'riyat musiqiyliigi o'quvchining eshitish va his qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Tovushlarning uyg'unligi va musiqiy ritm she'riyatning obrazli ifodasi bilan uzviy bog'langan. Har bir so'z, har bir ohang va pauza o'ziga xos ritmik naqsh hosil qiladi. Shu naqshlar she'riy mazmunni boyitib, uni o'quvchining ruhiyatiga yanada

chuqur singdiradi. Masalan, ohang va ritm orqali shoir shiddatli tuyg'uni tez va jonli, sokin tuyg'uni esa muloyim va yumshoq ifodalaydi. Bu esa she'riyatni nafaqat o'qiladigan, balki his etiladigan san'at asariga aylantiradi.

She'riyat tilining musiqiyligi o'quvchi qalbida muayyan kayfiyat uyg'otadi. To'g'ri tanlangan musiqiy elementlar o'quvchini hissiy jihatdan jalb qiladi, uni ruhiy olamiga olib kiradi. Shu sababli she'r nafaqat mazmuni, balki ohangi bilan ham ta'sir ko'rsatadi. Musiqiylik she'riyatning hissiy ta'sirini kuchaytiradi va o'quvchining xotirasida uzoq vaqt qoladigan taassurot yaratadi.

Shuningdek, she'riyat tilining musiqiyligi inson tafakkurini ham rivojlantiradi. Qofiya va ritmning uyg'unligi o'quvchining nutq, talaffuz va ohangni idrok etish qobiliyatini oshiradi. Shu bilan birga, musiqiylik she'riyatni o'qish jarayonini qiziqarli va zavqli qiladi, bu esa yosh avlodni badiiy adabiyotga jalb etishda muhim ahamiyatga ega.

Musiqiylik nafaqat so'zlarning ohangi va ritmi bilan cheklanmaydi, balki u she'riyatning badiiy ifoda vositalari bilan ham bog'liqdir. Masalan, tashbeh, metafora va epitetlarning ohang bilan uyg'unligi o'quvchi qalbida chuqur hissiy aks-sado hosil qiladi. Shu tariqa she'riyat musiqiyligi va badiiy ifoda bir-birini to'ldirib, o'quvchida kuchli estetik va ruhiy ta'sir uyg'otadi.

Bugungi kunda ham she'riyat tilining musiqiyligi zamonaviy adabiyotda o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda. Texnologiyalar rivojlangan bo'lsa-da, inson ruhiyatini ta'sirlantirishda she'riyatning musiqiy qirralari eng samarali vositalardan biri bo'lib qolmoqda. Shu bois she'riyatni o'rganishda uning musiqiyligini chuqur tushunish, so'zlarning ohangini, ritm va vaznni tahlil qilish katta ahamiyat kasb etadi.

Xulosa va Takliflar

Xulosa (2–3 bet kengaytirilgan)

Xulosa qilib aytganda, o'zbek she'riyati milliy ruhiyatni shakllantirishda markaziy o'rin egallaydi. U xalqning tarixiy xotirasi, urf-odatlar, axloqiy qadriyatlari va estetik didini avloddan-avlodga yetkazadi. Klassik asarlar milliy qadriyatlarni saqlash, insoniy fazilatlarni tarbiyalash va badiiy ifodani mukammal

shaklda namoyon qilishga xizmat qilgan. Masalan, Alisher Navoiy ijodidagi g'azallar, masnaviylar va ruboiylar nafaqat badiiy go'zallikni, balki axloqiy va ma'naviy saboqlarni ham o'zida mujassam etgan.

Zamonaviy she'riyat esa o'z shakli va mavzulari bilan milliy ruhiyatni yanada boyitadi. Shoirlar shaxsiy kechinmalar, jamiyatdagi dolzarb muammolar, global va milliy mavzularni uyg'unlashtirib, o'quvchilarga chuqur estetik va ma'naviy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, she'riyat yosh avlodning milliy o'zligini anglash, qadriyatlarni qadrlash va insoniy fazilatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

She'riyatning badiiy ifodasi, musiqiyligi, metafora va tashbehlar orqali yaratilgan obrazlarning boyligi milliy ruhiyatni chuqur his qilish va tushunishda muhim vosita bo'ladi. Zamonaviy shoirlarning ijodida esa erkin she'riyat, yangi ritmlar va ohanglar, zamonaviy til va badiiy eksperimentlar milliy ruhiyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu tariqa, o'zbek she'riyati nafaqat tarixiy meros, balki bugungi kunda yosh avlodni tarbiyalash va milliy ma'naviyatni oshirish vositasi sifatida ham ahamiyat kasb etadi.

Takliflar (2–3 bet kengaytirilgan)

O'zbek she'riyatini rivojlantirish bo'yicha quyidagi takliflar mavjud:

1. Klassik va zamonaviy she'riyatni o'quv dasturlarida kengroq o'rganish:

Yosh avlodni she'riyatga jalb qilish va milliy ruhiyatni shakllantirish uchun maktab va universitetlarda klassik va zamonaviy she'riyatni o'rganishga alohida e'tibor qaratish zarur. Darsliklar va qo'llanmalarni boyitish, interaktiv metodlar va multimediya vositalaridan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini oshiradi.

2. Yosh shoir va yozuvchilarni qo'llab-quvvatlash:

Adabiy seminarlar, ijodiy uchrashuvlar, tanlovlar va adabiy klublar tashkil etish orqali yosh ijodkorlar o'z salohiyatini rivojlantirishi mumkin. Shu bilan birga, ularning asarlari nashr qilinishi va targ'ib qilinishi yoshlarni ijodiy faoliyatga jalb qiladi.

3. **Klassik asarlarni multimedia va raqamli kutubxonalar orqali targ'ib qilish:** Alisher Navoiy, Mahmudxo'ja Behbudi va boshqa klassik shoirlarning asarlarini raqamli shaklda jamlash, interaktiv darsliklar va onlayn kutubxonalar yaratish orqali yosh avlodga yetkazish mumkin. Bu esa milliy merosni saqlash va keng jamoatchilikka yetkazish imkonini beradi.

4. **Zamonaviy she'riyatni xalqaro maydonda tanitish:** Zamonaviy o'zbek shoirlarining asarlarini boshqa tillarga tarjima qilish, xalqaro nashrlar va tanlovlarda ishtirok etish adabiyotning xalqaro miqyosda rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, o'zbek milliy qadriyatlari va madaniyati butun dunyoga tanitiladi.

5. **She'riyatni ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalari orqali keng targ'ib etish:** Kitobxonlarni zamonaviy she'riyat bilan tanishtirish, onlayn platformalar orqali interaktiv darslar, she'riy tanlovlar va ijodiy mashg'ulotlar o'quvchilarda milliy ruhiyatni anglash va qadrlashni oshiradi. Shu tarzda, she'riyat jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylanishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Navoiy, A. **Xamsa**. — Toshkent: Fan, 2009.
2. Fitrat, A. **Tanlangan asarlar**. — Toshkent: Ma'naviyat, 2000.
3. Qayumov, A. **O'zbek adabiyoti tarixi**. — Toshkent: O'qituvchi, 2004.
4. Karimov, I. A. **Badiiy tafakkur va ma'naviyat**. — Toshkent: Ma'naviyat, 2010.
5. Rasulov, R. **Adabiyotshunoslikka kirish**. — Toshkent: Universitet, 2012.
6. Mirvaliyev, S. **O'zbek she'riyati tarixi**. — Toshkent: Fan, 1995.
7. Yo'ldoshev, Q. **So'z san'ati va badiiy ifoda**. — Toshkent: Akademnashr, 2015.
8. Madrahimov, X. **She'riyat va ma'naviyat**. — Toshkent: Ma'naviyat, 2010.
9. To'raqulov, B. **She'riyat tilining musiqiyliigi**. — Toshkent: Fan, 2007.
10. Umarov, H. **Adabiyot nazariyasi asoslari**. — Toshkent: Universitet, 2014.
11. Qodirov, S. **Jadid adabiyoti tarixi**. — Toshkent: Fan, 2001.

12. Islomov, T. **Zamonaviy o'zbek adabiyoti va yosh avlod.** — Toshkent: Ma'naviyat, 2016.
13. Abdurahmonov, R. **O'zbek adabiyotida milliy o'zlik.** — Toshkent: Akademyashr, 2013.
14. Yoqubov, F. **Badiiy eksperimentlar va zamonaviy adabiyot.** — Toshkent: Fan, 2018.
15. Ergashev, A. **O'zbek nasrining rivojlanish yo'nalishlari.** — Toshkent: Universitet, 2015.